

Új kutatások a neveléstudományokban 2010

E recenzió tárgyát, az Új kutatások a neveléstudományokban 2010 című tanulmánykötetet a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága adta ki az ELTE Eötvös Kiadó gondozásában; alcíme: Törekvések és lehetőségek a 21. század elején. A szerkesztői Kozma Tamás, a Pedagógia Bizottság elnöke és Perjés István, a Pedagógia Bizottság tagja, és a lektorok is ebből a körből kerültek ki, csakúgy, mint a kötet létrejöttében részt vevő, szakterületüknek ugyancsak meghatározó kiválóságai. Mindez kellő háttérrel ad ahhoz, hogy az Olvasó kitüntetett érdeklődéssel kezdjen el lapozgatni a könyvsorozat harmadik CD melléklettel ellátott kötetében.

A szerkesztők előszava szerint a 2010. évi kötet – az előző két kötethez hasonlóan – alapvetően az Országos Neveléstudományi Konferencia (ONK) előadásai alapján szerkesztődött, de ezúttal el is mozdult ettől az által, hogy egy-egy témakörhöz további szerzőket is hívott. A meghívott hazai szerzők között van Beck Zoltán, Pukánszky Béla, Orsós Anna, Forray Katalin, Kozma Tamás, a külföldiek pedig Jason Morris, Heidi Morris, Dezső Renáta Anna szerzői csoport. Hangsúlyos volt tehát a törekvés, hogy egy az ONK által inspirált kiadvány készüljön el, de ne legyen hagyományos értelemben konferencia-kiadvány. Ezt az által is igyekeztek megvalósítani, hogy a kötetet a konferencia-előadók publikációs szándékaiból kiindulva, de mégis inkább a szerkesztők felkérésére beérkezett tanulmányok köré szervezték. Ezt a nézőpontot szolgálják a szerkesztési elvek is (7. oldal), nevezetesen a kötetnek azok a céljai, hogy tükrözzék a hazai nevelés- és oktatáskutatás helyzetét és törekvéseit, teret adjanak az új kutatási kezdeményezéseknek és újabb érdeklődést kiváltó témáknak. Az összesen 25 tanulmányt ötös blokkba és a következő tematikai fókuszokba sorolták: (1) Tanulás és tanítás, (2) Nevelés és iskola, (3) Felsőoktatás és felnőttképzés, (4) Nevelésszociológia és oktatáspolitikai, (5) Történeti és összehasonlító kutatások. Érdekessége és különös értéke a kötetnek az – egy tudományos kötethez és a kiadó szervezethez méltóan – tudományos elemzést leíró záró tanulmány, amelyet egy kutatóközösség készített az ONK 10 éves történetét alapul véve, számot vetve az elmúlt időszakal. Ez várhatóan inspirálóan hat majd az Olvasókra abban az értelemben, hogy elgondolkodjon saját helyzetéről, a kutatócsoportok, szervezetek saját helyzetükről. A kötetbeli elemzés kérdőíves vizsgálata épül a 2010. évi ONK résztvevők körében, nem, életkor, állandó lakhely, munkahely, beosztás, végzettség, ONK szereplés gyakorisága és időtartama, s általában az ONK-ról alkotott vélemények alapján. Ez inspirált engem is arra, hogy a tanulmánykötetből kiindulva megvizsgáljam a szerzők munkahelyét, beosztását, s ezt összevegyem az ONK-2010 felmérés 100 fős mintájából származott eredménnyel. Továbbá összevettem az ONK-2010 absztraktokban feltüntetett kulcsszavak gyakoriságát Halász Gábor 2010-es kéziratában szereplő *British Educational Research Journal (BERJ)* neveléstudományi folyóiratban leggyakoribb kulcsszavainak előfordulásával.¹ Halász Gábor az oktatáskutatás nemzetközi trendjeinek elemzésére idézi a fent említett kiadvány adatait, ezért esetünkben a megállapítások korlátozott érvényűek, mivel egy messze kisebb körben és csak egy évre vetítve

kaphatunk eredményt. Ugyanakkor mégiscsak az akadémiai szervezet konferenciájáról és kiadványáról van szó, ezért az eredmény érdeklődésre tarthat számot.

A kötet végéről a *Bevezető*höz visszatérve idézem a szerkesztőket, akik hangsúlyozzák, hogy a kutatási témák, illetve magának a kutatásoknak az újdonsága nem jelent feltétlenül „generációs” váltást, hiszen a tudomány művelésének lényege a megújulás, ilyen értelemben a tudományos „frissesség” korántsem életkori szempont. A fiatal generációk jelenléte viszont fontos a tudományos utánpótlás szempontjából, ezért is kérdezték rá a kérdőívben a tudományos fokozatra. A lekérdezéskor a „Nincs tudományos fokozata” (13 százalék), „Abszolutórium van, de még nincs PhD fokozata” (25 százalék) kategóriák szerepelnek. Ezzel az adattal szinte megegyezik a tanulmánykötetbeli adat, hiszen ott a szerzők életrajzát alapul véve 24 százalék PhD hallgató írását olvashatjuk. A tanulmánykötet 41 szerzőjéből 9, 8, 7 adjunktus. A többiek tanársegédek, tudományos kutatók és egyéb besorolhatatlan státuszúak. A vezető kutatók ilyen arányú szerepeltetése érthető törekvés. A *Bevezető* szerint és egyúttal értelemszerűen eleve csak az előadások töredékének van módja írásban, papír alapon megjelenni. Ebbe a körbe való bekerülésnél a szakmai színvonalat a kiadásért felelős szervezet elvárásai alapján a szimpóziumok elnökeinek, opponenseinek, a kötet lektorainak javaslata garantálják.²

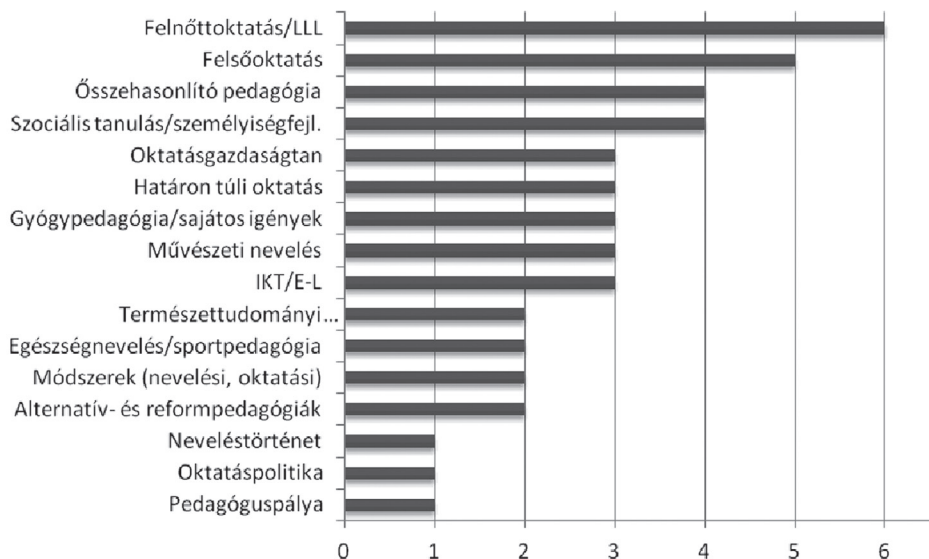
A szerzők többsége egyedül jegyzi írását, viszont 9 esetben szerzőpáros vagy csoport mutatja be az eredményeit. Ez utóbbi arány különösen fontos, mivel a társas, csoportos kutatás ma már nem csak elfogadott, de sok helyen elvárt is.

A 41 szerző az ONK előadók 13%-a a képviselt intézmény szerinti megoszlásában vizsgálva egyértelmű, hogy a többség a felsőoktatásban dolgozik. 27 százalék a Pécsi Tudományegyetemen, 19 százalék a Debreceni Egyetemen, 13 százalék külföldi felsőoktatási intézményben és 12–12 százalék az ELTE-n és a Nyíregyházi Főiskolán. A kisebb arányú képviselő (2–2 fő, azaz 5–5 százalék) a BME-hez, a BGF-hez, illetve az Oktatás-kutató és Fejlesztő Intézethez tartozik. Talán a gender téma iránt érdeklődőknek fontos lehet, hogy a szerzők 46 százaléka nő, amely adat az ONK-2010 elemzésben 70 százalék.

A *Bevezető*ben a szerkesztők megjegyzik, hogy a tanulmányok és mögöttük álló ONK előadások nem soros értelemben kapcsolódnak össze. Mivel mégis a konferencia-szereplés volt az elsődleges a tanulmánykötetbeli szerepléshez, ezért érdekes lehet a 2010. évi konferencia-kötet absztraktjainak elemzése. A szerzők által megadott kulcsszavak szerint két kutatási terület emelkedik ki a többi közül, ez a ’felnevelés’ és ’élethosszig tartó tanulás’ (’LLL’) (13 százalék) és a ’felsőoktatás’ (11 százalék) kulcsszavak gyakorisága miatt. Legkevesebb számot és így arányt (2–2 százalék) a ’pedagóguspálya’, az ’oktatáspolitikai’ és a ’neveléstörténet’ témakörhöz tartozó kifejezések mutatták az összesből (1. ábra).

A korábban említett *Az oktatáskutatás nemzetközi trendjei* című kéziratban Halász Gábor (2010, 34. o.) bemutatta az Eurydice oktatási fogalomtára kulcsszavainak 1999–2009 közötti időszakbeli előfordulását annak érdekében, hogy a társadalmi érdeklődés előterében lévő kérdéseket, illetve a kutatók érdeklődésének irányait illusztrálja. Ebből most a *British Educational Research Journal (BERJ)* neveléstudományi folyóiratot önkényesen kiválasztva az derül ki, hogy ott leggyakrabban a ’tanítási módszerek’ és ’pedagógiai gyakorlat’ (12,26 százalék), az ’alapfokú oktatás’ (9,68 százalék) és a ’társadalmi egyenlőtlenség’, ’társadalmi háttér’ és ’társadalmi kirekesztés’ kulcsszavak (7,93 százalék) szerepelnek. A tanulmánykötet szerzőinek ONK absztraktbeli leggyakoribb kulcsszavai a ’felnevelés’ és ’LLL’ a BERJ folyóiratbeli kulcsszavak között nem szerepel. A *felsőoktatás* kulcsszó a BERJ nyolcadik leggyakoribb kifejezése, előfordulása 5,28% (n=416). A ’neveléstörténet’ a BERJ-ben 0,24 százalék, míg az ’oktatáspolitikai’ és a ’pedagóguspálya’ nem jelenik meg a leggyakoribb 29 kulcsszó között.

A korábban említett okok miatt nem általános érvényű következtetéseket kívánok levonni, nem a két adatsor hasonlítására törekszem, ez ilyen módon nem is lehetséges. Ráadásul, önmagában a kulcsszavak nem tudnak árnyalt képet adni a kutatásról. Ugyan-

1. ábra. Új kutatások a neveléstudományokban 2010 című tanulmánykötet szerzőinek 2010-évi ONK előadásokhoz írt absztraktjaiban megadott kulcsszavak gyakorisága (n=45)

akkor a témakör fogalmi fókuszait felvillantják. Ezért, inkább érdekességnek, figyelemfelkeltőnek szántam a recenzált tanulmánykötet értékeinek alátámasztására. Ezzel az elemzéssel az látszik, hogy a szerkesztők szándéka, nevezetesen, hogy korábban kevésbé kutatott területek is kapjanak hangot a kötetben, teljesült, ahogy az is, hogy a szerkesztők úgy vélték, 2010-ben az 1. ábrán szereplő kutatási témáknak, esetleg trendeknek érdemes nagyobb nyilvánosságot adni.

Végezetül, de nem utolsó sorban említtem meg név szerint azokat a szerzőket, akik az ONK-2010 kutatást végezték, és ehhez kötődően elmélkedtek, miként értelmezhető a szakmai tanulóközösség egy 10 éve működő országos neveléstudományi konferencia esetében: Andl Helga, Bordás Andrea, Ceglédi Tímea, Dominek Dalma Lilla, Molnár-Kovács Zsófia, Tózsér Zoltán. Kutatási kérdéseik azt járják körül, hogy „Mi tartja mozgásban a szakmai csoportokat? Mi gerjeszti egy tudásközösség fejlődését? Kik határozzák meg egy szakmai közösség arculatát? Milyen folyamatok zajlanak a gyakorlatközösséggé válás közben? Hol tart most gyakorlatközösséggé fejlődésében az ONK?” (348. oldal). A szerzők elismerik, hogy ezekre a kérdésekre csak egy részletes elemzés adna választ, tanulmányukban ennél viszont kevesebbre vállalkoznak, ahogy a szerzők fogalmaznak: a 10. ONK keresztmetszetét adják. Foglalkoztak az ONK résztvevői körének különféle szempontú rétegződésével, és olyan izgalmas nyitottságot jelző kérdéssel is, mint a pályaszocializáció egyik helyzetét, a tudományos rendezvényeken való részvételt. Megvizsgálták, hogy a tudomány és a gyakorlatközösségek szoros kapcsolatába milyen beilleszkedési lehetőségei vannak az újonnan belépő szakembereknek. Azt találták, hogy „egy új belépő számára egy gyakorlatközösség tagjává válni két módon lehet: folytatni elődeik gyakorlatát (például egy doktori iskolát teremtő kutató tevékenységét folytatni a doktori iskolában) vagy elmozdítani az elődöket és gyakorlatukat a középpontból” (348. oldal). Ez mindenképpen elgondolkodtató és pozitív irányú elmozdulás, hogy a téma, még ha csak egy konferencia erejéig is, de a figyelem fókuszába került.

Összegzésként, a kötet egyszerre emeli át a hagyományokat, vállalja a konferencia-kiadvány besorolást, és válik el ettől annyiban, hogy meghívott szerzőkkel gazdagítja a már amúgy is színvonalas konferencia-előadók által írt tanulmányokat. Érdekes olvasmányokat kínál több témában és mélyebb összefüggéseket enged felfedezni, továbbgondolkodásra ad lehetőséget. A CD-melléklet lehetővé teszi, hogy a konferencián elhangzott előadások prezentációival újra felidézze az olvasó a szimpóziumok, műhelybeszélgetések hangulatát, és ha nem vett volna részt eddig, akkor kedvet kapjon kutatási eredményeinek bemutatására a következő konferencián.

Kozma Tamás és Perjés István (2010, szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban 2010*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Jegyzetek

(1) 1999–2009 közötti időszak elemzése; Halász Gábor az oktatáskutatás nemzetközi trendjeinek elemzésére idézi a fent említett kiadvány adatait.

(2) A 2010-es ONK-kötet végén az absztraktok rövidített 10 soros angol nyelvű változatát és a közreműködő szerzőkről angol nyelvű bemutatkozó szöveget olvashatunk.

Dóczy-Vámos Gabriella

ELTE PPK Neveléstudományi Doktori
Iskola ösztöndíjas PhD hallgatója